

Den sagnomspundne Snaphane

Af Annelie Ingvarsson, Regionmuseet Kristianstad

Svenske soldater beordredes til at halshugge indfangede snaphaner og sætte deres hoved op på stager langs vejene til skræk og advarsel for andre. Trods disse forfærdelige afstraffelser fortsatte snaphanernes modstandsaktioner, som snarere tiltog en afmattedes.

Blodtørstige skovfolk eller retfærdige patrioter? Hvem var de egentlig, disse sagnomspundne guerillakrigere og snaphaner i grænselandet?

Lige siden vikingetiden havde Skåne, Halland og Blekinge været under dansk styre. Men efter fredsforhandlinger i Roskilde i 1658 måtte Danmark overdrage disse områder til Sverige. Befolkningen fortsatte med at leve efter deres gamle privilegier, men provinserne skulle forsvenskes i en fart. Modstandernes skare begyndte at vokse, og risikoen for oprør og overfald steg i det gamle grænseland.

Under de dansk-svenske krige i 1600-tallet blev betegnelsen snaphane en måde, hvorpå svenskerne viste, at de ikke så deres skånske modstandere som "rigtige soldater", men snarere som røverpak, urostiftere og simple bønder. En almindelig tolkning er, at navnet kommer af det tyske ord "schnappen", som betyder at snappe bort, røve.

Flere modstandsgrupper

I den svenske historieskrivning har snaphanen længe været synonym med voldsmand, forræddere og røvere. Men på et lokalhistorisk plan ses i dag en ændret holdning, hvor man ofte omtaler den som friskytter, eventyrere og profitjægere.

Snaphanerne var egentlig flere forskellige modstandsgrupper. Dels kriminelle og fredløse, som havde søgt tilflugt i skovene, dels almindelige bønder, som rejste sig og forsvarede deres hjemegn. Der fandtes også militært organiserede grupper, som kæmpede for fortsat at leve under dansk styre. Krigens barske forhold gjorde, at man greb til alle midler for at overleve. Mod slutningen af 1600-tallet blev det derfor sværere at skelne de forskellige grupper fra hinanden, og svenskerne jagede snaphaner og friskytter uden at tage noget større hensyn til deres egentlige indsatser under krigen.

Snaphaner i krig

Overraskende angreb, pludselige overfald, nedbrænding og ødelæggelse af landsbyer, udplynning af byer, nedkæmpede

Midt i Hässleholms hembygdspark (frilandsmuseum) findes "Snapphanen", en statue skabt av Axel Ebbe til minde om Gøngehøvdingen Sven Poulsen. Statuen findes i en kopi i Præstø i Danmark.

Det smukke landskab omkring Sporrakulla minder os om, hvordan Göingerne kan have levet for cirka trehundrede år siden. I 1940'erne var gården kulisser for indspilningen af filmen "Snapphanar" med Edvard Persson i hovedrollen.

I 1676 lykkedes det en gruppe göingebønder at beslaglægge den svenske krigskasse i Loshult. Svenskerne havde slået lejr i nærheden af kirken, hvor de pludselig blev overrasket. Også kvinder og børn siges at have været med ved tyveriet. Billede fra teaterstykket om Loshultskuppet.

bondeoprør, kongelig stormagtspolitik og en stærkt civil modstand er kendetegnende for 1600-tallets dansk-svenske krig. Den historie, som snaphanerne har efterladt sig, rummer mange skrøner og fortællinger om friskyttekapitajners gerninger, snaphaners misgerninger, bønderes skæbne og kongers grumhed. Her må vi derfor ikke glemme, at man ikke kan se bort fra, at alle indblandede parter i en krig kan komme til at begå misgerninger.

Der havde allerede længe fundets skovfolk, stratenrøvere og andre kriminelle i skovene. Men efter Roskildefreden begyndte flere og flere at søge beskyttelse i naturen. Det kuperede og kratbevoksede terræn i det nordlige Skåne var perfekt for dem, der var faldet i unåde hos magthaverne. For at komme ned gennem Sverige til Danmark var hærene nødt til at færdes gennem disse områder, hvor snaphanerne kunne planlægge baghold og vanskeliggøre svenskernes leverancer af fornødenheder til deres tropper.

Da fredsftalen var underskrevet i 1658, udråbte svenskerne alle snaphaner som forrædere. Hvis en snaphane blev påtruffet i eller i nærheden af et sogn, blev hele landsbyen straffet med bøder, og nogle af dens mænd blev henrettet. Derfor kunne også skåningerne selv se snaphaner som deres fjender.

Kampen om Skåne

Årene 1675-1679 regnes som den periode, hvor snaphanebevægelsen vandt størst udbredelse og betydning for Skåne. Gennem den skånske krig, eller Snaphanekrigen, som den kaldes i folkemunde, skulle Danmarks kong Christian V generobre de provinser, der blev tabt ved freden i Roskilde.

Danskerne hvervede skånske bønder og soldater ved at organisere friskytteenheder blandt dem, der stadig var dansksindede. De skulle forsvare og overvåge de svenske troppers fremfærd langs vejene. Friskytternes indsatser gjorde, at Sverige havde svært ved at bevare magten i de nordlige dele af Skåne. Til at begynde med vandt de danske tropper stort frem i krigen, men efter Slaget ved Lund i 1676 vendte krigslykken. Svenskerne vandt slaget, og efter en lang og hård krig blev der endelig sluttet fred i Lund tre år senere. Den europæiske stormagt stod bag freden ved, at Frankrig tvang Danmark til at afslutte krigen. Skåne, Halland og Blekinge fortsatte med at tilhøre Sverige, og for de snaphaner og friskytter, som det ikke lykkedes at flygte til Danmark eller søge beskyttelse i skovene, ventede der dødsstraf.

Snaphanen – dansk, svensk eller skånsk?

Der var flere forskellige grunde til, at nogen "blev" snaphane. En del af befolkningen tilsluttede sig ved at være blevet overbevist af danskerne. Andre havde mere personlige

Sagnet om snaphaneegen ved Wanås slot holdes i live endnu i dag. Masser af snaphaner siges at være blevet hængt her.

Hovdala slot blev angrebet af snaphaner og danske soldater under et plyndringstogt i efteråret 1678. Endnu i dag findes der mærker efter plyndringsmændenes kuglehuller på døren til tårnet.

grunde, som f.eks. at deres gård var blevet nedbrændt, eller at et familiemedlem var blevet skændet eller myrdet af svenske soldater. Udbredt fattigdom og øgede skatter som følge af det svensk styre gjorde, at mange hellere ville være under dansk styre. Mindre frihed, undertrykkelse og trusler fra både Sverige og Danmark kunne være yderligere årsager. Men loyaliteten var ikke altid helt klar, og der kunne være forskelle mellem adel og bønder. Egentlig var den mest almindelige årsag til "valg af side", at man sluttede sig til dem, som man mente gjorde det bedste for ens egen hjemegn. Snaphanerne værnede ikke primært om Danmark eller Sverige, og heller ikke om Skåne, men drivkraften var frem for alt at beskytte hjemegnen og det liv, man var vant til.

Måske kan man se friskytterne som en af Europas første velorganiserede guerillastykker. Deres historie er speciel for Sverige og Danmark, men den er ikke unik. Bondeoprør og uregelmæssige kampgrupper fandtes allerede i 1500-tallet. Guerillamodstand med oprindelse i utilfredshed statsmagten er faktisk forekommet over hele verden gennem en lang periode og findes stadig i forskellige former også i vor tid.

Endnu i dag findes der rester i det skånske landskab, som minder os om de voldsomme stridigheder, der fandt sted her for cirka 300 år siden. En mærket **Snaphanetur** i det nordøstlige Skåne viser vej for dem, der er interesserede, fra og med sommeren 2007. Her kan du lære grænsefolkets, friskytternes og snaphanernes historie at kende på nært hold, når du bevæger dig omkring i det smukke kulturlandskab. Snaphaneturen er udviklet på initiativ af kommunerne Osby, Hässleholm og Östra Göinge i samarbejde med **Regionmuseet Kristianstad**.

Sporene efter snaphanerne, et udvalg:

Vittsjö

Vittsjö ligger midt i et gammelt grænseland mellem Danmark og Sverige. Her findes flere mindesmærker fra 1600-tallets forskellige krige. I 1612 stod der et stort slag mellem svenskere og danskere nord for kirken. Da den svenske kong Gustav II Adolf skulle flygte, gik han gennem isen i Vittsjö, men blev reddet i sidste sekund af en svensk rytter.

Loshult

I august 1676 gennemføres Loshultskuppet, hvor den svenske hær berøves hele krigskassen. Kuppet er et af de mere kendte bondeoprør, som fandt sted under den skånske krig, hvor snaphaner og friskytter var indblandet. Krigskassen bestod af sølvmonter og store kobberplader. Oprørsgruppen rummede både kvinder og børn. Bønderne havde bevæbnet sig med bøsser og spyd og alt, hvad man havde hjemme.

Hönjarums skanse

I 1676 opstår der kamp mellem et svensk mandskab og bønder, der holder vagt ved Hönjarums bro, som omsider erobres af svenskerne. To år senere erobrer friskytter Hönjarums skanse, som snart tages igen af svenskerne. Skansen var den eneste svenske befæstning, som det lykkedes friskytter selv at indtage under den Skånske krig.

Matteröd

Den svenske officer Alexander Hummerhielm, lader i 1677 de fleste bønder i Matteröd henrette som hævn for, at svenske soldater er taget til fange og slået ihjel, sandsynligvis af snaphaner. Sognepræsten Jens Bring siges forgæves at have bedt om nåde for bøndernes liv.

Lönsboda/Örkened

I 1678 nedbrændes næsten hele Örkeneds sogn af svenskerne i jagten på snaphaner. Planen var, at hele sognet skulle omringes, og derefter skulle hæren gå til angreb på de forsvarsløse. Svenskerne ødelagde alle broer og brændte alle gårde, de kom forbi, og man placerede soldater ved alle tænkelige flugtveje, så ingen snaphaner skulle slippe væk.

Hovdala slot

Slottets ejer, Jens Mikkelsen, forsøgte at være loyal over for både svenskere og danskere, for at Hovdala ikke skulle plyndres og ødelægges. Dette dobbeltspil gjorde, at han fik problemer med befolkningen i Göinge, som var loyale mod Danmark. Slottet blev angrebet og plyndret i august 1678 af danske tropper støttet af friskytter. Ifølge traditionen skal en snaphanekaptajn ved navn Lille-Mats, som deltog i plyndringen, have stjålet et gevær fra slottet. Efter hans død førtes bøssen tilbage til Hovdala, hvor den findes endnu i dag.

Wanås slot

Slottet er oprindelig en befæstet grænseborg mellem Sverige og Danmark. Snaphaneforfatteren Carl August Cederborg voksede op på slottet. I nærheden findes en stor eg kaldet Snaphaneegen, hvor de fleste snaphaner ifølge traditionen siges at være blevet hængt.

Kristianstad

Kristianstad blev grundlagt i 1614. I 1600-tallet havde byen stor betydning som fæstningsværk, og ved skånske krig 1675-79 belejredes byen både af danskere og svenskere.

Sporrakulla gård

Gården er af kulturhistorisk værdi og et velbevaret mindesmærke i et ejendommeligt landskab. Det er et tidstypisk eksempel på, hvordan Göingebønderne levede i

snaphanetiden.

Litteraturtips:

Birger I Ohlsson, Hatet – En berättelse om kärlek, 2001

Göran Rystad & Marianne Kristoffersson, Kampen om Skåne, 2006

K. Arne Blom & Jan Moen, Snapphaneboken, 1987

Kim Hazelius, De kallades Snapphanar, 2006

Sixten Svensson, Sanningen om snaphanelöggen, 2005

Hjemmesidetips:

www.snapphanar.nu - Snapphanerundans officiella hemsida

www.skänenordost.se - Information om Snapphanerunden og aktiviteter

www.ts.skane.se - Øresundsregionens historie på Internet

www.skane.com